

УДК:
330.34:2(4-672EU)

Прегледни
рад

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW
Година (XXIV) XI, vol=31
Бр. 1 / 2012.
стр. 277-295.

*Владан Станковић**

Институт за политичке студије у Београду

КОНФЕСИОНАЛНИ АСПЕКТ РАЗВОЈНИХ ПОКАЗАТЕЉА ЕУ**

Сажетак

У овом иновативном научном раду аутор је за предмет истраживања одабрао везу професионалног са показатељима економског развоја међу земљама кандидатима и чланицама Европске уније. Аутор је доминантну професионалну припадност држављана појединих земаља-чланица ЕУ одабрао за независну варијаблу, а као променљиве варијабле изабрао је низ економско-развојних показатеља. Тако ће се добити сазнања и о политици/политикама економског развоја. У раду је примењен читав спектар метода: статистички метод, метод посматрања, упоредни метод, метод генерализације, и као допунски – метод унакрсних култура. На основу анализе интензитета и правилне заступљеност земаља на мерној скали, истраживач је донео извесне закључке који указују на постојање веза између културних (и још уже религиозних) чинилаца и показатеља економског развоја. На овај начин је интензивирани запитаност о месту и улози културе и религије у друштвеној акцији која се тиче економског развоја једне нације, а преко одабране политике економског развоја.

Кључне речи: европске интеграције, политика економског развоја, конфесије

* Научни сарадник, Институт за политичке студије, Београд

** Рад је реализован у оквиру пројекта бр. 179009 Института за политичке студије Београд, а финансира га Министарство просвете и науке Републике Србије.

ПРЕДМЕТНИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

Предметни оквир истраживања обухватиће оне неопходне састојке једног истраживачког подухвата који омогућавају да се предмет истраживања сагледа у свом тоталитету – од теоријске верификације до операционализације истраживања.

Теоријска заснованост предмета истраживања

Када је реч о теоријској заснованости истраживања тада ваља појаснити да је ово поље истраживачког посла покривено неколицином предмета. То су: економика религије, социологија раста и развоја, политикологија религије, економска социологија, социологија економије...

О односу религије и економије у свету је написано прегршт монографија и научних студија (чак постоје и посебни департмани и катедре које изучавају ову научну област). Код нас, нажалост, чак ни о односу културе и економије није много написано, а о односу религије и економије готово ништа.¹⁾ Отпори изучавању ове појаве у нас нарочито долазе из теоријски утицајних кругова економиста који сматрају да се ту нема шта рећи. Ипак, да није тако најбоље посведочавају радови светски признатих стручњака са угледних светских свеучилишта и института који се баве овом облашћу. Међу најпризиванијим именима налазе се величине попут: социолога и економисте Вебера (*Max Weber*)²⁾ или Мертонa (*Robert Merton*),³⁾

1) Изузети у овоме представљају напори тек неколицине, међу којима се издајају напори prof. dr. sci Драгољуба Ђорђевића (социолога религије и морала са нишког Универзитета) и prof. dr. sci Мирољуба Јевтића (политиколога религије са Факултета политичких наука у Београду). (Тако нпр: М. Јевтић, “Утицај професионалних чинилаца на националне економије”, *Српска политичка мисао*, 3/2008: 151-160, Институт за политичке студије, Београд, 2008)

2) http://en.wikipedia.org/wiki/Max_Weber: “Karl Emil Maximilian “Max” Weber (21. April 1864 – 14. June 1920) was a German sociologist and political economist who profoundly influenced social theory, social research and the discipline of sociology itself. Weber is most famous for the thesis in economic sociology which he elaborated in his book *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. Weber’s major works dealt with the rationalisation and “disenchantment” he associated with the rise of capitalism and modernity.” Већ легендарна књига Макса Вебера: *Protestantska etika i duh kapitalizma* (Веселин Маслеша, Сарајево, 1989) представља не само класика, већ и базичну књигу у овој области.

3) http://en.wikipedia.org/wiki/Robert_K._Merton: “Robert King Merton (July 4, 1910 – February 23, 2003) was a distinguished American sociologist. He spent most of his career teaching at Columbia University, where he attained the rank of University Professor. Merton developed notable concepts such as *unintended consequences*, the *reference group*, and *role strain* but is perhaps best known for having created the terms *role model* and *self-fulfilling*

теолога Трелча (*Ernst Troeltsch*),⁴⁾ економисте Бароа (*Robert J. Barro*)⁵⁾ или Јанаконеа (*Laurence R. Iannaccone*)⁶⁾, социолога развоја Саврамиса (*Demosthenes Savramis*)⁷⁾ или Буса (*Andreas E. Buss*),⁸⁾ политиколога Хантингтона (*Samuel P. Huntington*)⁹⁾ или такође по-

-
- prophecy.*” Мертон се посебно позабавио односом религије (протестантизма) и научно-технолошког развоја. (R. Merton: «The Puritan Spur to Science», *The sociology of science – theoretical and empirical investigations*: 228-253, University of Chicago Press, 1979)
- 4) http://en.wikipedia.org/wiki/Ernst_Troeltsch: “*Ernst Troeltsch* (17. February 1865 – 1. February 1923) was a German Protestant theologian and writer on philosophy of religion and philosophy of history, and an influential figure in German thought before 1914. His work was a synthesis of a number of strands, drawing on Albrecht Ritschl, Max Weber’s conception of sociology, and the Neo-Kantians of the Baden school.” Трелчово дело: E. Troeltsch: *The Social Teaching of the Christian Churches*, Westminster John Knox Press, 1992, такође је један од класика у овој материји.
- 5) http://en.wikipedia.org/wiki/Robert_Barro: “*Robert Joseph Barro* (born September 28, 1944) is an American classical macroeconomist and the Paul M. Warburg Professor of Economics at Harvard University.” Најпознатији његов рад из ове области је: R. Barro: *Determinants of economic growth – a cross-country empirical study*, MIT Press, 1998.
- 6) http://en.wikipedia.org/wiki/Laurence_Iannaccone: “*Laurence R. Iannaccone* is a Professor of Economics at *Chapman University*, Orange County, California. Before moving to Chapman in 2009 he was a Koch Professor of Economics at George Mason University. He has established *Religion, Economics, and Culture*, an interdisciplinary *Association for the Study of Religion, Economics, and Culture* (ASREC), and a new *Consortium for the Economic Study of Religion* (CESR). He is currently working on two books on the economics of religion. He is considered one of the pioneers of the field, and one of its most staunch advocates.” (Значајнија досадашња истраживања овог савременика су: L. Iannaccone, “Introduction to the Economics of Religion”, *Journal of Economic Literature*, Vol.XXXVI, No.3/98: 1465-1496, American Economic Association, Nashville, 1998, и: L. Iannaccone, “Heirs to the Protestant Ethic?”, *Fundamentalisms and the state – remaking politics, economics, and militance*: 342-360, University of Chicago Press, 1996)
- 7) *Демостенес Саврамис* (*Δημοσθένης Σαβράμις*) почивши је немачки социолог религије грчког порекла и дугогодишњи професор на предмету религија и социологија културе на свеучилишту у Келну. Његов рад «Maks Veber i Pravoslavna crkva» (репринт-издање: *Мogućности и донети социјалног учења православља и Православне цркве*, Конрад Аденауер/Јунир, Београд, 2010) представља најзначајнији допринос проучавању веза православља са радном етиком и социологијом микроекономског окружења.
- 8) *Андреас Бус* је канадски социолог религије и развоја, немачког порекла. Докторирао је компаративну социологију на Сорбони (*Pantheon I*) у Паризу, и дугогодишњи је редовни професор социологије на канадским свеучилиштима (*Quebeck, Santa-Anna, Ottawa*). Најчувеније његово дело: A. Buss, *The Russian-Orthodox Tradition and Modernity*, Brill, Leiden, Boston, 2003, значајан је допринос изучавању односа православне традиције, модернизације и развоја (између осталог и економског развоја).
- 9) http://en.wikipedia.org/wiki/Samuel_P._Huntington: “*Samuel Phillips Huntington* (April 18, 1927 – December 24, 2008) was an American political scientist who gained wider prominence through his *Clash of Civilizations* (1993, 1996) thesis of a post-Cold War new world order.” Хантингтон даје крупне доприносе изучавању односа културе и развоја, религије и економије, али и науке о цивилизацијама... (S. Huntington, Harrison Lawrence: *Culture matters – how values shape human progress*, Basic Books, 2000. или нпр. у нашој верзији: S. Hantington, «Kulture su od značaja», *Kultura je važna – kako vrednosti uobličavaju ljudski život*: 9-15, Plato, Beograd, 2004)

литиколога (али уз то и правника и социолога) Инглехарта (*Ronald F. Inglehart*),¹⁰⁾...

Веза културе и економије је дубока, она се тиче културе економског саобраћања, али је и надилази. Посебан (истина ужи) значај има веза религије и културе. Религија је од немерљивог значаја приликом истраживања мотивационих фактора која одређују и друштвена стремљења (тзв. *social action*). Религија је нека врста базичног у свакој култури (у којој успоставља основне друштвене вредности). Тешко да је одрживо становиште по коме је модел економисања и развоја друштва униформан, јер се разликују: културе, менталитети, обичаји, навике, колективне представе (које често дубински утичу на мотивационе импулзије у економском саобраћају).¹¹⁾

Сви горе побројани аутори слажу се да је веза религије и (економског) развоја очигледна. Према Максу Веберу не само да постоји корелативна веза између протестантске етике и капиталистичког духа, него је тај утицај религијског на економске мотивационе чиниоце пресудан.¹²⁾ Ернест Трелч први је доказао спрегу хришћанских социјалних идеја са фактичким економско-социјалним стањем у хришћанским друштвима.¹³⁾ За Мертонa веза протестантизма, проналазаштва и научнотехнолошког развоја престаје

10) http://en.wikipedia.org/wiki/Ronald_Inglehart: "Ronald F. Inglehart (born September 5, 1934 in Milwaukee, Wisconsin) is a political scientist at the University of Michigan. He is director of the World Values Survey, a global network of social scientists who have carried out representative national surveys of the publics of over 80 societies on all six inhabited continents, containing 85 percent of the world's population." Његови радови, попут: R. Inglehart: "Kultura i demokratija", *Kultura je važna – kako vrednosti uobličavaju ljudski život*: 147-171, Plato, Beograd, 2004 ili R. Inglehart, P. Norris: "Max Weber and the Protestant work ethic", *Handbook of Economics and Ethics*: 578-587, Edward Elgar Publishing, 2009, снажан су допринос изучавању веза религијске културе и економског развоја.

11) На то указују већ обављена истраживања из ове области. Тако нпр: В. Станковић, «Конфесионалност и политика научнотехнолошког развоја», *Политичка ревија*, 3/2010: 127-142, Институт за политичке студије, Београд, 2010. и В. Станковић, «Утицај конфесионалнохришћанског чиниоца на корупцију», *Српска политичка мисао*, 2/2011: 57-76, Институт за политичке студије, Београд, 2011.

12) М. Weber: *Protestantska etika i duh kapitalizma*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1989, стр.23: "Sticanje se prema čovjeku postavlja kao svrha njegova života, a ne više kao sredstvo za zadovoljenje njegovih materijalnih životnih potreba." Sa druge strane, dugo vremena je marksistička materijalistička misao nastojala da ospori tezu o uticaju ideja i kolektivnih predstava na istorijska kretanja, i idejama crkvenog učenja predpostavila uticaj "razvoj proizvodnih odnosa". (Видети више о овоме расправе које су водили Се или нпр. Фанфани против веберијанаца у Зборнику: R. Green: *Protestantism and Capitalism – problems in European Civilization*, D.C Heath and company, Boston, 1959)

13) Видети у закључним разматрањима поглавља Трелчове књиге: E. Troeltsch: *The Social Teaching of the Christian Churches*, Westminster John Knox Press, 1992, p.166. и даље

да буде упитна.¹⁴⁾ Саврамис изучава утицај православне догматике и менталитета на стварање амбијента за радне и пословне напоре. Слична су и недавна истраживања нашег истакнутог филозофа Слободана Жуњића.¹⁵⁾ Хантингтон се у проучавању геополитике упушта у разматрање цивилизистике у којој су светске подцилине (православна, латинска, исламска, далекоисточна...) последица глобализације националних држава, а њихово обједињавање у културно-религијске басене види као природну потребу опстанка малих народа у базичнијим колективним идентитетима.¹⁶⁾ Емпиријским истраживањима веза културнорелигијског чиниоца и економског развоја баве се: Баро, Јанаконе, и посебно Инглехарт.

Појмовни оквир (радно дефинисање)

Истраживање ће бити радно дефинисано појмовима из наслова рада:

Утицај – (гр. *επιρροή*, *η*) потиче од утицати (lat. *praescurro*). Од истог корена речи је и утицање (*propositum*).¹⁷⁾ У *Лексикону синонима и сродних речи српскохрватског језика* наилазимо на следеће сродне речи за израз утицај: утјецај → дејство и утјецати → деловати.¹⁸⁾ Стога би утицај био најприближнији дејству. Глаголаска основа од речи утицај је утицати, “утичем (ек. и ијек.) несврш.= утјецати вршити утицај, деловати на некога, на нешто, усмераваати нечији рад, нечије понашање, поступке, опредељење, упливисати.”¹⁹⁾ Из горе наведеног произилази да је “утицај [м] (ек. и ијек.) = утјецај, деловање на нечији рад, усмеравање нечијих поступака

14) Тако нпр, Мертон каже и ово: “If they provided motivation for the contemporary scientists, this should be evident from their words and deeds.” (R. Merton, “The Puritan Spur to Science”, *The sociology of science – theoretical and empirical investigations*: 228-253, University of Chicago Press, 1979, r.230)

15) С. Жуњић: «Модерна и православно наслеђе», Часопис за веру и културу – *Источник*, 66/08 :5-48, Београд, 2008, стр.6-7: «... истина о улози православља у друштвено-културном животу наведених земаља се ретко узима у обзир у социјално-политичкој реконструкцији прошлости источно-хришћанских народа, садржинској анализи источноевропских друштава, а поготово се занемарује у предвиђању и планирању њиховог будућег развоја. (...)... православну традицију... као тежак баласт на путу пожељне модернизације и «европеизације» источнохришћанских земаља.»

16) S. Hantington: *Sukob civilizacija*, CID, Podgorica, 1998.

17) В. Стефановић-Караџић: “Утјецање”, *Српски рјечник и тумачен њемачкијем и латинскијем ријечима*, Штампарија Краљевине Србије, 1898.

18) М. Лалевић: *Лексикони свезнање – синоними и сродне речи српскохрватског језика*, Лексикографски завод, Београд, 1974, (речи: 21992 и 21993)

19) Група аутора: *Речник српскохрватског књижевног језика*, Нови Сад, 1976, стр.619.

(понашања, опредељења и сл), уплив; моћ деловања (на некога, на нешто).”²⁰⁾

Конфесија – у свом општем облику значи: исповедање, признавање, признање, али и (у нешто ужем смислу): изнуду признања и вероисповедање (вероисповест).²¹⁾ У данашње време конфесија се најчешће доживљава као: “списак или објава чланова вере хришћанских цркава.”²²⁾ Тако на крају долазимо до закључка да је конфесија трајна подгрупа унутар једне религије.²³⁾ Она има за циљ да омогући сагласност појединаца и група; амортизујући различитости унутар религијске подгрупе подводи их под јединствену верску скупину.²⁴⁾ «Одлучујуће је у том процесу преобликовања да се на тај начин индивидуално вјероисповједање стапа са колективним вјероисповједањем заједнице.»²⁵⁾ Унутар хришћанства конфесија би означавала: «све прихваћене правце унутар кршћанске цркве.»²⁶⁾ *Енциклопедија православља* као основ заснивања конфесија узима два узрока: догматски и обредни, тако да: «у хришћанској Цркви конфесије се разликују у појединим догмама (*filioque*, нпр) или обредима (православље, католицизам, протестантизам).»²⁷⁾ На основу горе изнетог могуће је извести једну синтетичку дефиницију: *Конфесија је трајна подгрупа унутар једне религије којом појединци исказују сагласност са догмама (учењима) и обредима (манифестационим радњама) групе и тако се подређују њеном приступу исповедању исте вере, а заједница у заједничком вероисповедању потврђује своју повезаност, и истиче постојаност спрам других религијских група.*

20) *Ibidem*

21) Тако Љубо Мићуновић у свом лексикону уз појам конфесија ставља два неприхватљива тумачења (вера и религија), и један који се може прихватити – *вероисповест*. (Lj. Mićunović: *Savremeni leksikon stranih reči*, Književna zajednica Novog Sada, Novi Sad, 1988, str.290)

22) «Liste, déclaration des articles de la foi des églises chrétiennes.» (D. Morvan: *Dictionnaire culturel en langue française*, Dictionnaires Le Robert-Sejer, Paris, 2005, r.1764)

23) <http://bs.wikipedia.org/wiki/Konfesija>

24) E. Brill: *The Encyclopedia of Christianity*, Brill Leiden, 1997, r.635: “Its preserves the freedom of the individual conscience, but it also induces conformity through public exposure of deviant behavior.”

25) H. G. Stobbe: “Konfesija”, (ur.) Adelth Khoury: *Leksikon temeljnih religijskih pojmova*: 213-217, Prometej, Zagreb, 2005, str.214.

26) <http://bs.wikipedia.org/wiki/Konfesija>

27) (ур) Д. Калезић: *Енциклопедија православља*, Књига ИИ, Савремена администрација, Београд, 2002, стр.1016.

Развој економски – Подразумева два појма: *развој* у општем значењу речи, и *економски развој*. «Реч *развој* води порекло од глаголске основе *вити* (*раз-вити*). У скоро свим европским језицима томе одговара етимологија којом се реч *развој* (fr. *développement*, engl. *development*, нем. *Entwicklung*) повезује са групом глагола *од-вијати*. «*Развој* је термин којим се обично означавају промјене неке појаве што наступају одређеним редосљедом. Низ промјена у постојању неког система које укључују умножавање, раст и самоорганизацију функција у систему, те чине систем све сложенијим и компактнијим или, обратно, све неуреднијим и дисфункционалнијим. Сам развој је функција интерне регулације система било да је она дата (што је најчешће), преузета или аутономно програмирана.»²⁸⁾ Према Милану Ранковићу: «(...) треба разликовати ужа значења друштвеног развитака у изразима као што су: привредни развитака, технички развитака, културни развитака и др, који, у ствари, представљају случајеве пренесених општих значења друштвеног развитака на ужа подручја друштва или на врсте друштвених појава и процеса.»²⁹⁾ Са друге стране економисти најчешће економски развој дефинишу као: «повећање материјалне производње и националног дохотка, уз измене у структури и начину функционисања дате привреде у оквиру даље узлазне линије њеног развоја.»³⁰⁾ Пошто је услед сложености појма готово немогуће извући прецизну и сврсисходну дефиницију економског развоја, онда ћемо узети једну која је довољно прецизна и највише одговара потребама рада. Према њој је: економски развој такав процес у коме се привреда трансформише из једног циклуса, у коме је стопа раста дохотка по глави становника мала или негативна, у значајно самоодрживу стопу раста дохотка по глави становника на дужи рок.³¹⁾ Ова дефиниција са порастом дохотка по глави становника подразумева и још неке друге показатеље попут: продуктивности, улагања у инвестиције, упосленост, разлике у дохотцима...

28) М. Bosanac, O. Mandić, S. Petković: *Rječnik sociologije i socijalne psihologije*, Informator, Zagreb, 1977, str.532.

29) М. Ranković: "Друштвени развитака", *Sociološki leksikon*, Savremena administracija, Beograd, 1982, str.132.

30) L. Pejić: "Економски развој", *Sociološki leksikon*, Savremena administracija:162-163, Beograd, 1982, str.162.

31) "(...) economic development as the process by which an economy is transformed from one whose rate of growth of per capita income is small or negative to one in which a significant self-sustained rate of increase of per capita income is a permanent long-run feature." (I. Adelman: *Theories of economic growth and development*, Stanford University Press, 1961, p.1)

У сумарном смислу *политика економског развоја* био би низ оних мера и поступака који доводе до најбољих и најопортунијих решења у циљу остваривања свеобухватног привредног раста и друштвеног развоја.

Временско-просторни оквир истраживања

Када је реч о просторном оквиру, истраживање ће бити обављено уз помоћ службеног статистичког регистра Европске Уније (*EUROSTAT*) који обухвата 27 чланица ЕУ, земље кандидате, као и оне земље које су, услед припадности евро-зони, потенцијални кандидати приступању Европској унији.

Временски оквир истраживања обухвата период од последњих неколико година (у којима је Румунији и Бугарској одобрено чланство 2007. године, и од када су постале пуноправне чланице Уније).

Метод и радна апаратура истраживачког посла

Овде ваља истаћи неколико основних метода који ће у истраживачком подухвату бити употребљени. Истраживање ће бити поткрепљено најпре *статистичким* методом, потом методом *генерализације*, још касније *упоредним* методом. Као допунски метод биће примењен и *метод унакрсних култура*.

Варијабле

Кроз истраживање ће бити укрштене: једна непроменљива или независна варијабла и једна зависна или променљива. За независну варијаблу одређена је *већинска конфесионална припадност* земље чланице или кандидата за улазак у Европску Унију. Тако независну варијаблу оличавају већински православне, католичке и протестантске земље евро-зоне. За променљиву или зависну варијаблу узети су насумично одабрани *показатељи економског развоја*. Ова насумичност имала је за циљ да обухвати непристрасан узорак који би указивао на тенденције веза религијског и политике економско-развојног.

Општи хипотетички оквир

Општа предпоставка од које се у истраживању полази гла- си: између конфесионалне припадности појединих група-земаља евро-зоне и показатеља политика економског развоја постоје коре- лативне везе.

Посебне, односно појединачне хипотезе биће изражене самим истраживачким захватом, и оне ће детаљније бити образложене у закључним разматрањима.

Значај или допринос истраживачког посла

Научни рад који ће овде бити изложен пружа вишеструки до- принос. Најпре, ради се о *оригиналном* научном раду који је укр- стио културнорелигијски чинилац са досада неукрштеним показа- тељима економског развоја. Потом, ради се о научном чланку, који у свеопштој економској и развојној кризи, указује на: културне, ре- лигијске, менталитетне и друге неекономске и неинституционалне узроке «спеченог развоја», па га одликује *актуалност*. И коначно, треће, ради се о *атрактивној* теми која привлачи пажњу не само уско научне или стручне јавности, већ и шире читалачке публике.

ЕМПИРИЈСКО ИСТРАЖИВАЊЕ

Емпиријско истраживање биће засновано на налазима Европ- ске агенције за статистику (*EUROSTAT* или донедавно *Statistical Office of the European Communities*) у последњим доступним годи- нама за поједине показатеље економског развоја, који су узети за еталон истраживачког захвата.

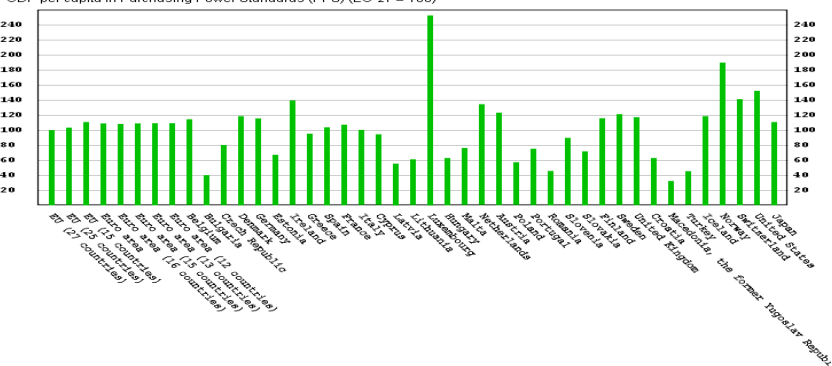
Истраживачки опис

1. Према налазима *Eurostat*-а највиши *брutto* домаћи производ, који је и мерна јединица стандарда куповне моћи по глави станов- ника, (у 2008. години) имају земље из протестантског подручја: Норвешка (190), претежно протестантска Швајцарска (141,2), Хо- ландија (134,6). Тек на петом месту налази се једна католичка зе- мља – Аустрија (123,3). Следи поново низ протестантских земаља: Шведска (121,4), Исланд (118,8) и Уједињено краљевство (117,2).

На дну табеле су следеће (православне) земље: Румунија (45,8), Бугарска (40,1) и Бивша Југословенска Република Македонија (32,5).

GDP per capita in PPS

GDP per capita in Purchasing Power Standards (PPS) (EU-27 = 100)

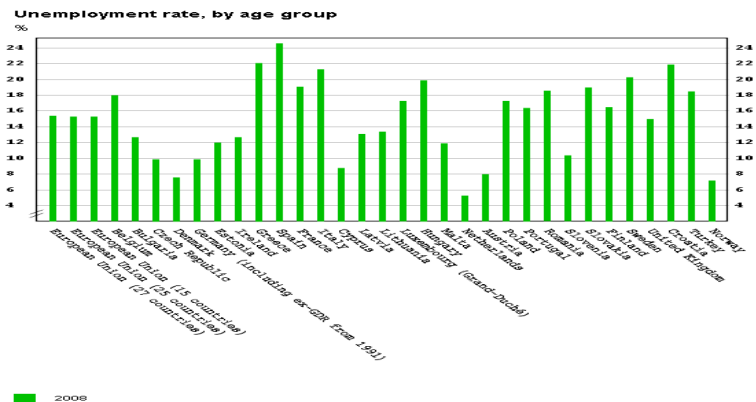

■ 2008

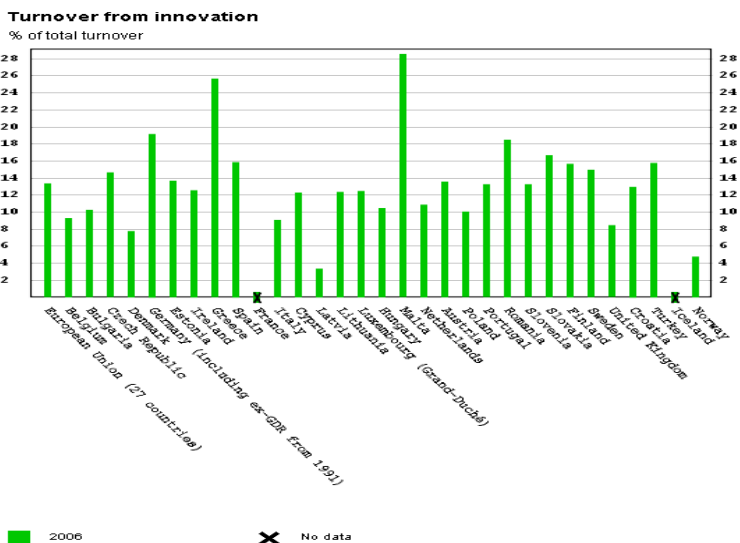
2. Стопа незапослености лица која имају више од 25 година, изражена у процентима од укупног броја радноспособних, за последњу мерену (2008) годину показује следеће резултате.³²⁾ Најнижа стопа незапослених лица која имају више од 25 година је у протестантској Холандији, и она износи 5,3% од укупног броја радноспособног становништва. Са најнижом стопом незапослених лица изнад 25 година живота следе још две протестантске земље: Норвешка са 7,2% и Данска са 7,6%. Следи католичка Аустрија са 8% незапослених лица у старосној доби изнад 25 година. Насупрот овоме, највишу стопу незапослених лица у старосној доби преко 25 година живота бележе следеће земље: католичка Италија (21,3%) и Хрватска (21,9), потом следи православна Грчка са 22,1%, и коначно, са највишом стопом незапослености католичка Шпанија са 24,6%.³³⁾

32) <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsdec460>

33) У православној Србији, према истраживању Републичког завода за статистику Србије за 2006. годину, проценат незапослених је 18,1%. Међутим, сасвим је друга ситуација ако се посматра само старосна популација младих. Тада добијамо резултат од чак 43,6% младих у старосној доби од 16-35 године живота који су незапослени.

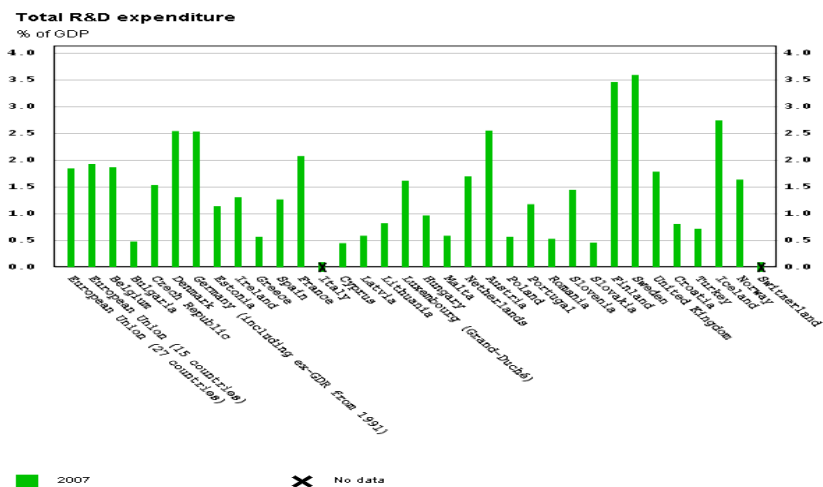

3. Када је реч о *обрту* (или *добити*) за експлоатацију *патентних права из иновација и иновативних система* (изражених у процентима за последњу мерљиву 2006. годину), резултати стоје овако.³⁴⁾ На првом и другом месту налазе се две православне земље: Грчка са 25,7% и Румунија са 18,5%. Следе две католичке земље: Словачка са 16,7% и Шпанија са 15,9%, а потом две протестантске: Финска (15,7%) и Шведска (15%). На дну колоне су протестантске земље: Уједињено краљевство (8,5%), Данска (7,8%), Норвешка (4,8%) и Летонија (3,4%).

34) <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/graphToolClosed.do?tab=graph&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsdec340&toolbox=legend>

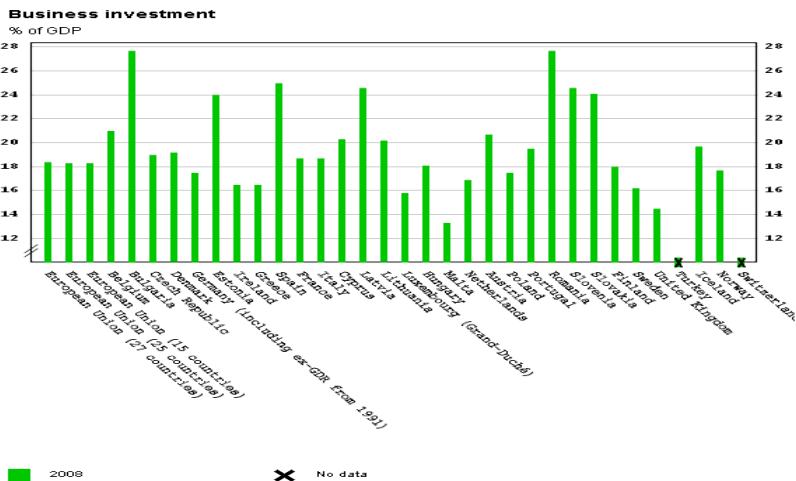
4. Укупни трошкови или приватне и јавне инвестиције изражени према бруто друштвеном производу за 2007. годину показали су следеће резултате.³⁵⁾ Најбоље остварене резултате бележе протестантске земље: Шведска (3,60), Финска (3,47), и Исланд (2,75). За њима је католичка Аустрија са 2,56, и одмах до ње протестантска Данска са 2,55. На зачелју табеле су православне земље: Грчка (0,57), Румунија (0,53) и Бугарска (0,48). На самом дну су католичка Словачка (0,46) и православни Кипар (0,45).

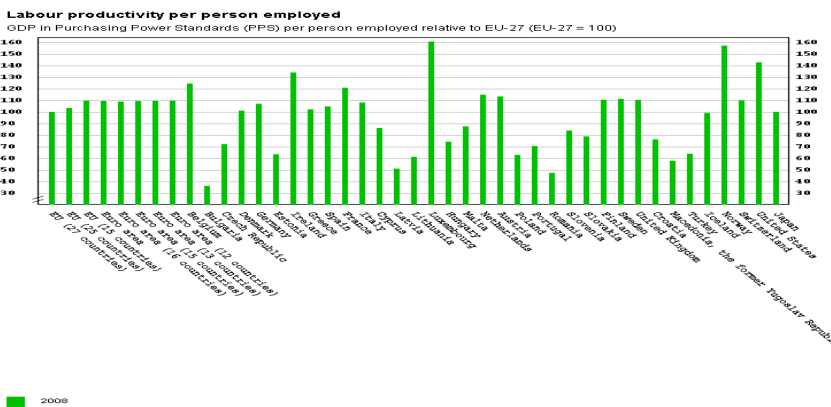
5. Просек *пословних инвестиција*, у последње три године (за 2006, 2007 и 2008. годину), показује следеће резултате.³⁶⁾ Највећа јавна улагања забележила је православна Румунија (5,47). Иза ње следе протестантске: Естонија (5,07) и Летонија (5,03). Потом се наставља још једна православна земља – Бугарска са 4,90, и католичка Чешка (4,90). На дну табеле се налазе земље са просечним најмањим улагањем у протекле три године, а то су: католичка Словачка (2,03), протестантско Уједињено краљевство (1,97), протестантска Данска (1,80) и католичка Аустрија (1,07).

35) <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsdec320>

36) <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshGraphSortLabel.do?tab=graph&toolbox=sortAndLabel&plugin=1&language=en&pcode=tsdec211>

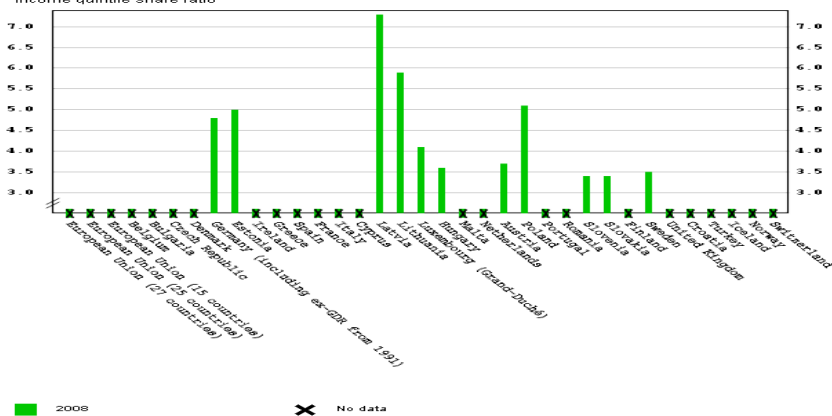
6. Слично је када је у питању и *продуктивност рада по запошленом* (која се изражава у процентима у односу на просек продуктивности рада по запошленом свих 27 земаља Европске уније), мереној у 2008. години. Највишу радну продуктивност по запошленом има протестантска Норвешка (157,3%). Следе три католичке земље: Ирска (134,2%), Белгија (124,7%) и Француска (121%). Коначно, по питању продуктивности, ту је у врху још једна протестантска земља – Холандија (115%). На дну таблице налазе се православне земље: БЈР Македонија (57,9%), Румунија (47,6%) и Бугарска (36,4%).

7. Када је реч о *неједнакости* насталој на основу *расподеле дохотка* (израженој у % од БДП), последњи мерени резултати (за

2007. годину) показују следеће резултате.³⁷⁾ Највећу неједнакост у расподели дохотка у 2007. години имале су две православне земље: Румунија (7,8%) и Бугарска (6,9%), следи католички Португал са 6,5% и претежно протестантска Летонија (6,3%), те поново једна православна земља, Грчка са 6%. Насупрот њима, најмања неједнакост у расподели дохотка забележена је у скандинавским земљама: Финској, Данској и Норвешкој (3,7%), потом у католичким земљама – Чешкој и Словачкој (3,5%), те у још једној протестантској земљи – Шведској 3,4%, и коначно у католичкој Словенији 3,3%.

Inequality of income distribution
Income quintile share ratio

Обрада података

1. Четири прве земље са највишим бруто домаћим производом су протестантске земље. Тек на петом месту налази се једна католичка земља, па поново низ протестантских земаља. Низ православних земаља је на дну табеле.

2. Најнижу стопу незапослености лица која имају изнад 25 година имају 3 протестантске земље. Насупрот овоме највишу стопу незапослености имају две католичке, једна православна и поново једна католичка земља.

3. Највишу добит на експлоатацији патентних права из иновација и иновативних система показују две православне земље, следе их две католичке. На дну колоне налази се низ од неколико протестантских друштава.

37) <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/graphToolClosed.do?tab=graph&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsdsc260&toolbox=legend>

4. Укупни трошкови (приватне и јавне инвестиције) од БДП исказују да се највише трошкова издваја међу протестантским земљама скандинавског појаса. Насупрот томе, на зачељу колоне са малим трошковима од БДП налазе се православне земље.

5. Просек улагања у пословне инвестиције избацује на прво место једну православну земљу, и још једну православну при врху. На дну таблице се налази низ од неколико протестантских земаља.

6. Када је у питању продуктивност рада по запосленом, највишу продуктивност имају две протестантске земље, иза њих следи неколико католичких земаља. На дну табеле, по питању продуктивности рада по запосленом налазе се три православне земље у низу.

7. Највећу неједнакост по основу расподеле дохотка, израженој у процентима од друштвеног бруто производа, исказују две православне земље. Насупрот њима најмања неједнакост у подели углавном исказују протестантске земље лутеранског севера Европе (уз изузетак католичке Словеније).

*

* *

На крају, у закључном разматрању, извршиће се верификација општег хипотетичког оквира и сумарно закључивање које ће настојати да доведе у вези религијску културу и политичку економију.

Верификација општег хипотетичког оквира

Закључно разматрање трага за верификацијом основног хипотетичког оквира који настоји да доведе у везу професионалност и политику економског развоја.

На основу налаза из истраживања произилазе следећи закључци:

- највећи бруто домаћи производ имају протестантске земље;
- највећу стопу упослености лица изнад 25 година старости имају протестантске земље;
- најмање учешће патената по глави становника имају православне земље (јер се у њима остварује највиша добит по основу патентних права);
- најмање трошкова од бруто домаћег производа у инвестиције такође бележе православне земље;

- просек улагања у пословне инвестиције на прва два места избацује две православне земље;
- највећу продуктивност рада бележе протестантске земље – најмању православне;
- највећу неједнакост по основу расподеле дохотка бележе православне земље, а најмању неједнакост земље лутеранског протестантизма;

Сумарно закључивање

На основу закључака из налаза истраживања може се извести генерално закључивање. Развојни показатељи показује да: највиши БДП по глави становника, тежњу ка пуној упослености (лица изнад 25 година живота), и највећу продуктивности рада – бележе протестантске земље (без обзира на деноминалну припадност у протестантизму). Овај налаз иде у прилог Веберовој тези о спрези протестантске световно-радне етике и духа предузетничког (и предузимачког) капитализма.

Са друге стране, православна друштва исказују тенденцију ка: неразвијености патентне културе (односно учешћа у остваривању патентних права у технолошком развоју), великој јавној потрошњи (јер се најмање БДП регенерише кроз инвестиције), највећој неједнакости по основу расподеле дохотка. Ове више-мање вредносно и мерно негативне тенденције дају за право истраживањима пост-веберијанаца Д. Саврамиса и А. Буса о негативном утицају контемплативне културе на привредни развој православних друштава.

Из овога се да уочити да су протестантска друштва знатно ближе моделима који се намећу као тековина модерности, у које спадају: минимална држава, рестриктивна пореска политика, висока патентна култура и иновативна улагања, култ приватног власништва... И обрнуто, концепт модернитета знатно је удаљен у простору православног културног и религијског круга. Ова друштва концепт модернизације не доживљавају као *свој пут у развој*. Степен отпора модернизацији је висок до мере у којој се реформе-у-модернизацију доживљавају као атак на сопствено биће. Модернизација се схвата као *протестантизација*, као измена и атак на културни код и темељне вредности које дубоко улазе у друштвене и психичке наслаге припадника заједнице – оне на које се предметне реформе и спроводе.

Коначно, чињеница да је просек улагања у пословне инвестиције највиши управо у две православне земље може пружити наду да ова друштва крећу ка убрзаној модернизацији и трансформацији, хватајући прикључак са осталим земљама Европске уније.

Све ово указује коначно на непрекинуту везу културолошких и економских чинилаца, где се религијска култура и економска политика прожимају и међусобно условљавају.

На самом крају, груписање земаља по конфесионалној припадности на скали показатеља економског развоја, и закључци који су из налаза проистекли, указују на то да је веза културног (и чак још уже религијског) и политика економско-развојног јача него што се можда и очекивало. Ово ће само дати замах неким новим истраживањима (и надамо се и неким новим истраживачима) да се упусте у разматрање веза између ових појава.

Vladan Stankovic

INFLUENCE FACTORS OF CONFESSIONAL INDICATORS FROM THE POLICY OF ECONOMIC DEVELOPMENT MEMBER AND CANDIDATE FOR THE EUROPEAN UNION

Summary

In this innovative scientific work is the author of the chosen subject of confessional relationship with indicators of economic development among member countries of the European Union. The author is a dominant confessions of nationals of certain member states of the EU has chosen for the independent variable and dependent variables chosen as a series of economic and development indicators. This will get information about the policy / policies of economic development. The scientific paper applied a range of methods: statistical method, a method of observation, comparative method, generalization, and as an additional method of cross-cultures. Based on analysis of intensity and proper representation of the measurement scale, the researcher made certain findings indicating links between the cultural (and even more narrow religious) factors and indicators of economic development. In this way, the intensified questioning of the place and role of culture and religion in social action concerning the economic development of the nation, selected through a policy of economic development.

Keywords: european integration, policy of economic development, confessions

ЛИТЕРАТУРА

- Adelman, Irma : *Theories of economic growth and development*, Stanford University Press, 1961.
- Bosanac Milan, Mandić Oleg, Petković Stanko: *Rječnik sociologije i socijalne psihologije*, Informator, Zagreb, 1977.
- Brill, Eerdmans: *The Encyclopedia of Christianity*, Brill Leiden, 1997.
- Barro, Robert: *Determinants of economic growth – a cross-country empirical study*, MIT Press, 1998.
- Buss, Andreas: *The Russian-Orthodox Tradition and Modernity*, Brill-Leiden, Boston, 2003.
- Weber, Max: *Protestantska etika i duh kapitalizma*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1989.
- Green, Robert: *Protestantism and Capitalism – problems in European Civilization*, D.C Heath and company, Boston, 1959.
- Жуњић, Слободан: „Модерна и православно наслеђе“, Часопис за веру и културу – *Источник*, год. XVII: бр.66/08: 5-48, Београд, 2008.
- Inglehart, Ronald: „Kultura i demokratija“, *Kultura je važna – kako vrednosti uobličavaju ljudski život*: 147-171, Plato, Београд, 2004.
- Inglehart Ronald, Norris Pippa: „Max Weber and the Protestant work ethic“, *Handbook of Economics and Ethics*: 578-587, Edward Elgar Publishing, 2009.
- Iannaccone, Lawrence: “Introduction to the Economics of Religion”, *Journal of Economic Literature*, Vol.XXXVI, No.3/98: 1465-1496, American Economic Association, Nashville, 1998.
- Iannaccone, Lawrence: “Heirs to the Protestant Ethic?”, *Fundamentalisms and the state – remaking polities, economies, and militance*: 342-360, University of Chicago Press, 1996.
- Јевтић, Мирољуб: “Утицај конфесионалних чинилаца на националне економије”, *Српска политичка мисао*, 3/2008: 151-160, Институт за политичке студије, Београд, 2008.
- Калезић, Димитрије: *Енциклопедија православља*, Књига II, Савремена администрација, Београд, 2002.
- Merton, Robert: “The Puritan Spur to Science”, *The sociology of science – theoretical and empirical investigations*: 228-253, University of Chicago Press, 1979.
- Morvan, Danièle: *Dictionnaire culturel en langue française*, Dictionnaires Le Robert-Sejer, Paris, 2005.
- Pejić, Lazar: “Економски развој”, *Sociološki leksikon*, Savremena administracija: 162-163, Београд, 1982.
- Ranković, Milan: “Друштвени развитак”, *Sociološki leksikon*, Savremena administracija, Београд, 1982.

- Станковић, Владан: “Конфесионалност и политика научнотехнолошког развоја”, *Политичка ревија*, 3/2010: 127-142, Институт за политичке студије, Београд, 2010.
- Станковић, Владан: “Утицај конфесионалнохришћанског чиниоца на корупцију”, *Српска политичка мисао*, 2/2011: 57-76, Институт за политичке студије, Београд, 2011.
- Stobbe, Hans-Georg: „Konfesija“, (ур.) Adelth Khoury: *Leksikon temeljnih religijskih pojmova*: 213-217, Prometej, Zagreb, 2005.
- Troeltsch, Ernst: *The Social Teaching of the Christian Churches*, Westminster John Knox Press, 1992.
- Hantington, Semjuel: *Sukob civilizacija*, CID, Podgorica, 1998.
- Hantington, Semjuel: “Kulture su od značaja”, *Kultura je važna – kako vrednosti uobličavaju ljudski život*: 9-15, Plato, Beograd, 2004.
- Huntington Samuel, Harrison Lawrence: *Culture matters – how values shape human progress*, Basic Books, 2000.
- <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/graphToolClosed.do?tab=graph&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsdsc260&toolbox=legend>
- <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshGraphSortLabel.do?tab=graph&toolbox=sortAndLabel&plugin=1&language=en&pcode=tsdec211>
- <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsdec320>
- <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/graphToolClosed.do?tab=graph&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsdec340&toolbox=legend>
- <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsdec460>

Овај рад је примљен 20. јануара 2012. а прихваћен за штампу на састанку Редакције 27. фебруара 2012. године.